

Nr 424.

Av herr **Lovén m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 213, angående statsmonopolet å tobakstillverkningen i riket.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 213 vid innevarande års riksdag föreslås ändring i paragraferna 6 och 14 i det mellan staten och A.-B. Svenska Tobaksmonopolet den 12 febr. 1915 ingångna kontraktet. I denna proposition förekommer emellertid ingen begäran om riksdagens medgivande för monopolet att utgiva ersättning till Pehr Fricks fabrikers A.-B. och dess arbetare på grund av nödvunget nedläggande av ovannämnda fabrik.

I ovetenskap om huruvida proposition i detta ärende kommer att framläggas eller ej, ha vi genom motion, i vad det gäller ersättning åt vid denna fabrik anställda arbetare, velat bereda riksdagen tillfälle att besluta om sådan ersättning redan vid denna riksdag. Detta har varit oss så mycket angelägnare, som ovannämnda fabrik icke har att emotse något arbete för monopolets räkning efter den 1 juli innevarande år. Därmed äro också arbetarna fullständigt utan sysselsättning, enär fabriken måste helt stoppa omkring den 1 juli, då fabriken och dess maskiner icke kunna användas för annat ändamål. Vi skola här nedan närmare motivera den prekära situation, vari de vid fabriken anställda kommit genom indragande av all leverans från fabriken till Tobaksmonopolet. Pehr Fricks fabriker är f. n. den enda fabrik inom landet, som tillverkar cigarrlådor, och dess enda kund är Tobaksmonopolet.

Vid införandet av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket fastställdes bestämmelser angående de ersättningar, som i samband härmed skulle av staten utgivas till näringsidkare och deras arbetare, vilka genom statsmonopolets införande bleve urståndsatta att utöva sin näring. I dylikt hänseende skulle ersättning utgå till tobaksfabrikanter och enskilda personer, vilka förlorade sina anställningar inom tobakstillverkningen. Sådana industrier, som sysselsatte sig med fabrikation av för tobakstillverkningen erforderliga utensilier såsom cigarrlådor, cigarrettpapper, etiketter och dylikt, föllo icke under monopollagstiftningen och tillerkändes heller icke några ersättningar på grund av det men, som införandet av statsmonopolet tillfogade deras rörelse. Åtskilliga röster höjdes vid tiden för monopolets införande för att jämväl dessa fabriker och deras arbetare och då särskilt tillverkarna av cigarrlådor skulle tillerkännas ersättning

efter liknande principer som tobaksfabrikanter och tobaksarbetare. Det framhölls, att de två fabriker, som vid tiden i fråga tillverkade cigarrlådor, efter monopolets införande komme att bliva helt beroende av monopolbolaget för avsättning av sina produkter och ifrågasattes därför även i riksdagen, att fabriker skulle inlösas liksom tobaksfabrikerna eller en prisreglering verkställas å fabrikaterna. Dåvarande finansministern framhöll häremot, att, då från vissa håll uttalats farhågor för att de inom ifrågavarande industrier arbetande företagen på grund av tobakstillverkningens monopolisering skulle komma att bringas i svårigheter, *det torde vara nog att erinra om att det tilltänkta monopolbolagets organisation och särskilt bestämmelserna om styrelsens sammansättning syntes innebära tillfyllestgörande garanti för att monopolbolaget i detta såväl som i andra avseenden skulle taga all skälig hänsyn till andra personers berättigade intressen*. Utskottet, som hade att behandla Kungl. Maj:ts proposition i ärendet, syntes icke hava ansett, att den av statsrådet berörda garantien i allo kunde anses tillfyllest, i det utskottet föreslog och riksdagen beslöt ett tillägg till Kungl. Maj:ts förslag, varigenom vid försäljning av råtabak viss prisreglering fastställdes, men beträffande förhållandet emellan Tobaksmonopolet och tillverkarna av cigarrlådor ansågs synbarligen den av finansministern omförmälda garantien tillräcklig. I den instruktion, som av Kungl. Maj:t utfärdades för de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna av monopolbolagets styrelse, intogs även — tydligen bl. a. i ovannämnda syfte — en erinran om att bolaget mot de inhemska leverantörerna till tobaksindustrien borde förfara på ett sätt, som stode i överensstämmelse med vad billigheten krävde.

Vid behandlingen av monopolfrågan i riksdagen framhölls från åtskilliga håll, att tillverkarna av cigarrlådor kunde tänkas hava anspråk å ersättning efter principer liknande den, som fastställdes för tobakstillverkarna, men något beslut i dylik riktning kom icke till stånd, sannolikt bl. a. därför, att frågan icke ansågs aktuell. Det framhölls nämligen, att skäl för det dåvarande saknades för antagandet, att införandet av statsmonopol å tobakstillverkningen skulle hava någon allvarligare konsekvens för cigarrlådsfabrikanterna, då monopolbolaget antogs komma att lämna dem ungefär enahanda avsättningsmöjligheter som tidigare varit fallet. Vid behandling i riksdagens andra kammare av viss fråga angående tillägg till bestämmelserna om ersättningar till följd av statsmonopolet å tobakstillverkningen framhölls från håll, som för övrigt var motståndare till monopol-tanken, att, därest det i framtiden skulle visa sig, att monopolbolagets styrelse komme till den uppfattningen, att det vore ändamålsenligare, att monopolbolaget själv tillverkade erforderliga cigarrlådor, ett dylikt beslut skulle av denne riksdagsman hälsas med tillfredsställelse, men att konsekvensen vore den, »att staten bör naturligtvis lämna denna fabrik — och dess arbetare — skälig ersättning, därför att den måste nedlägga sin rörelse, då det icke finnes några andra köpare av dessa varor i landet än just monopolbolaget».

Det torde sålunda hava ansetts såsom givet, att införandet av tobaksmonopolet icke skulle få några allvarligare följder för fabriker och arbetare som tillverkade cigarrlådor, enär monopolets styrelse, som helt kunde behärska denna fråga, skulle komma att tillse, att så icke bleve fallet, samtidigt som från åtskilliga

håll framhölls, att, om trots allt förhållandena skulle utveckla sig på sådant sätt, att tobaksmonopolet skulle omöjliggöra för tillverkarna av cigarrlådor att i fortsättningen driva sin näring, staten då, men icke dessförinnan, borde tillse, att vederbörande erhöles skälig ersättning. Uppfattningen i fråga var tydligen densamma år 1916, då en framställning behandlades från Pehr Fricks Fabriks Aktiebolag om åtgärder i syfte att åt bolaget och dess personal måtte beredas ersättning för de förluster, som åsamkats dem genom införandet av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket. I sitt yttrande över denna framställning anförde styrelsen för Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet följande:

»Tillverkningen av cigarrlådor bedrives, såsom ock av handlingarna i ärendet framgår, av tvenne företag inom riket, nämligen Pehr Fricks Fabriks Aktiebolag i Malmö samt Nya Aktiebolaget Engelska Ångsågsverket i Stockholm, vilket sistnämnda företag vid bildandet av Aktiebolaget Förenade Svenska Tobaksfabriker genom försäljning av aktiemajoriteten övergick i Aktiebolaget Förenade Svenska Tobaksfabrikers ägo. Då Tobaksmonopolet för närvarande icke har några som helst planer å bane på att själv upptaga tillverkningen av cigarrlådor, är Tobaksmonopolet, liksom förut den förra tobaksindustrien, för fyllande av sitt behov av dylika lådor hänvisat till nyss omförmälda tvenne företag. Under den gångna tiden av sin verksamhet har Tobaksmonopolet ock bemödat sig att mellan företagen i fråga på ett rättvist sätt fördela sina order å cigarrlådor, och har Tobaksmonopolet känt sig så mycket mera uppfordrat härtill, som i den för de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna i bolagets styrelse utfärdade instruktionen intagits en erinran om att bolaget mot de inhemska leverantörerna till tobaksindustrien bör förfara på ett sätt, som står i överensstämmelse med vad billigheten kräver. Under förutsättning att sökandebolaget jämväl för framtiden visar sig leverans- och konkurrenskraftigt bör sålunda avsättning för dess tillverkning alltjämt kunna påräknas.

På grund av vad sålunda anförts och då styrelsen för sin del icke kan finna annat än att situationen i nu förevarande avseende är densamma, som då frågan behandlades av 1914 och 1915 års riksdagar, får styrelsen som sin mening uttala, att den föreliggande framställningen icke synes vara ägnad att böra föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.»

Kungl. Kommerskollegium, som jämväl hade framställningen på remiss, framhöll, att, därest situationen skulle utveckla sig på sådant sätt, att monopolbolaget självt upptog tillverkning av cigarrlådor och det skulle visa sig omöjligt för Pehr Fricks fabriker att fortsätta sin tillverkning genom att monopolbolaget ej ville tillförsäkra bolaget tillräcklig avsättning mot skäligt vederlag, kommerskollegium ansåge bolaget berättigat till gottgörelse.

Såväl fabriken ledning som dess personal har genom enträgna underhandlingar med monopolledningen försökt få fortsatta leveranser, men ha dessa underhandlingar icke lett till något resultat.

Arbetarna vid denna fabrik se sig således, trots givna löften, ställda inför fullständig arbetslöshet genom förvållande av en institution, där staten indirekt har beslutanderätt.

De arbetare det här är fråga om hava i flertalet fall varit anställda en lång

följd av år vid bolagets fabrik, där tillverkningen uteslutande är cigarrlådor. En är nu 72 år med 48 anställningsår, 3 äro i åldern 48—58 år och ha innehaft anställning vid fabriken mellan 32—35 år, 1 är 37 år med 23 anställningsår, 1 är 31 och en annan 32 år, båda med 17 anställningsår, 2 äro resp. 34 och 45 år och ha båda 12 anställningsår. Härjämte tillkommer ytterligare 2 arbetare i åldern 23 och 24 år med resp. 9 och 2 anställningsår.

Arbetet vid fabriken i fråga är till ytterlighet specialiserat. Därav följer även, att firmans arbetare, om de ställas utan denna anställning, icke kunna i den öppna marknaden söka eller taga anställning vid fabrik med annan träindustriell tillverkning. Det är ej heller möjligt att efter 10- upp till över 30-årig anställning, med utpräglat specialarbete, kunna bryta sig fram i grovarbete. Deras ställning blir därför förtvivlad, när nu Pehr Fricks fabriker nödgas nedlägga sin verksamhet till följd av uteblivna lådbeställningar från Tobaksmonopolet.

Det är känt att behovet av cigarrlådor numera icke är så stort som tidigare, vilket helt naturligt måste få inverkan i fråga om lådtillverkningen. Men Tobaksmonopolet måste dock, enligt vårt förmenande, anses ha förpliktelser i fråga om dessa arbetares försörjningsmöjligheter. Det har tidigare allvarligt ifrågasatts från firmans sida, att staten skulle inlösa fabriken efter enahanda grunder, som tillämpats å de tidigare privata tobaksfabrikerna. Om denna inlösen blivit verkställd, hade arbetarna undgått den förtvivlade situation, som de nu ställts inför. Vi skola ej här ingå på att söka bedöma anledningen till att en fabrik, med speciell och uteslutande tillverkning av cigarrlådor och därför fullständigt beroende av tobaksnäringen, blivit ställd vid sidan, då tobaksmonopol inrättades i vårt land. Vi anse oss emellertid böra påpeka, att monopolet tidigare avstyrkt av firman begärd ersättning för lidna förluster och åtminstone i viss utsträckning motiverat detta med, att firman hade att påräkna få avsättning jämväl för framtiden för sin lådtillverkning.

I av oss här ovan citerat yttrande gavs monopolet utfästelse om, dels att de inhemska leverantörerna till tobaksindustrien skola behandlas på ett sätt, som står i överensstämmelse med vad billigheten kräver, vilket Tobaksmonopolet bl. a. känt sig uppfordrat till i anledning av viss av Kungl. Maj:t utfärdad instruktion, dels ock att Pehr Fricks Fabriks Aktiebolag, därest bolaget »jämväl för framtiden visar sig leverans- och konkurrenskraftigt», kunde alltjämt påräkna avsättning för sin tillverkning. Härigenom har man å såväl arbetsgivar- som ock arbetarhåll bibringats den uppfattningen, att cigarrlådtillverkningen skulle i mån av åtgång allt fortfarande få förläggas till bolagets fabrik i Malmö, enär ju här åberopat yttrande var avgivet i anledning av en av bolaget gjord framställning. Att firman allt fortfarande är »leverans- och konkurrenskraftig», torde, förmoda vi, råda enighet om.

Därest skrivelsen av den 25 nästförflutna augusti till firman i Malmö skall fullföljas, bli arbetarna praktiskt taget härigenom omedelbart arbetslösa. Den order å 500,000 lådor under år 1929, som fabriken erhållit, giver nämligen icke arbete för mer än cirka ett halvt år och detta kan enligt vårt förmenande icke vara rättfärdigt handlat mot arbetarna, framför allt då Tobaksmonopolet tidigare ingivit dem föreställning om att fabriken alltjämt kunde påräkna av-

sättning för sin tillverkning av lådor, och arbete åt dem därigenom i det väsentliga vara säkerställt.

Som det nu är stå dessa arbetare inom kort berövade sitt arbete. Hade vid monolets införande riksdagen varit nödsakad att taga ställning även för dessa arbetares vidkommande, är det inget tvivel om, att de, i likhet med tobaksarbetarna, i någon mån hållits skadeslösa för den katastrof, som genom monolets införande först nu är över dem. Att de äro berättigade till ersättning, torde framgå icke minst därav, att såväl kommerskollegium som monolets styrelse i yttrande till Kungl. Maj:t tillstyrkt sådan ersättning.

Med stöd av ovanstående hemställas,

att, därest det mellan staten och A.-B. Svenska Tobaksmonolet förefintliga kontraktet på grund av Kungl. Maj:ts ovannämnda proposition bliver förlängt, riksdagen måtte besluta, att, därest icke vid Pehr Fricks fabriker arbete kan beredas nu anställda arbetare genom fortsatta leveranser till monolet eller genom monolets övertagande av fabriken, de vid Pehr Fricks fabriker i Malmö anställda arbetarna måtte erhålla ekonomisk gottgörelse, att utgå efter enahanda grunder, som tidigare tillämpats för tobaksarbetare, vilka till följd av tobaksmonolets införande blevo utan sysselsättning i sitt yrke.

Stockholm den 9 april 1929.

Carl Lovén.

Allan Vougt.

Olof Andersson,
Malmö.

